

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРА

У статті розглядаються теоретичні передумови диференційованого навчання молодших школярів аудіювання: визначається зміст, форма та види організації диференціації на уроці; розкриваються переваги використання комп'ютера у диференційованому навчанні аудіювання; подаються методичні вимоги до створення комп'ютерної програми для диференційованого навчання аудіювання учнів початкової школи.

Концепція навчання іноземних мов у середніх загальноосвітніх навчальних закладах визначає мету початкової школи як забезпечення наступності і безперервності процесу навчання іноземної мови у всьому курсі середньої школи, формування базових навичок та вмінь, необхідних для подальшого розвитку комунікативної компетенції в основній та старшій школі [3, 4-5]. Так як до складу комунікативної компетенції входять уміння в аудіюванні, то завданням вчителя є забезпечити навчально-виховний процес, враховуючи специфіку навчання на початковому ступені та визначені програмою вимоги.

Система навчання має бути спрямована на створення умов для розвитку і саморозвитку особистості учня, виявлення та активного використання його індивідуальних особливостей з урахуванням освітніх потреб, здібностей і пізнавальних інтересів школярів. Одним з можливих шляхів існування такої системи є впровадження диференційованого навчання. Диференціація та індивідуалізація навчання і виховання учнів стають основоположним принципом роботи середніх загальноосвітніх навчальних закладів [3, 16]. Вчителю необхідно враховувати низку важливих факторів суб'єктивного та об'єктивного характеру, а саме: психофізіологічні особливості учнів та реформування змісту навчання аудіювання у контексті концепції особистісно орієнтованого навчання.

Отже постає питання перед вчителями: як ефективно організувати диференційоване навчання аудіювання, які форму та засоби обрати. Тому метою нашої статті буде теоретичне обґрунтування передумов диференційованого навчання аудіювання учнів початкової школи за допомогою комп'ютера.

Перш ніж розробляти свої положення для системи навчання, ми проаналізували питання, що вже висвітлені з цих напрямів: навчання аудіювання, диференціація та комп'ютеризація навчального процесу.

Всебічно дослідженою є психологічна природа аудіювання (М.І.Жинкін, І.О.Зимня, Л.Ю.Куліш, М. Underwood, Р. Ur); достатньо повно викладено психологічні особливості молодшого шкільного віку, що обумовлюють специфіку початкового ступеня навчання (Л.І.Божович, Л.С.Виготський, В.В.Давидов, Г.О.Люблинська, В.С.Мухіна, Д.Б.Ельконін, О. Dunn); детально розроблено технологію навчання аудіювання з урахуванням об'єктивних труднощів процесу слухового сприйняття іншомовного мовлення та обґрунтуванням висунутих вимог щодо підбору аудіоматеріалів, структури навчального процесу з оволодіння аудіювання та ефективних способів і засобів його реалізації (С.В.Гапонова, Н.І.Гез, Н.В.Єлухіна, С.Л.Захарова, Г.В.Рогова, G. Brown, M. Underwood); зроблено спроби розв'язати проблеми індивідуалізованого навчання аудіювання молодших школярів (О.Б.Метьолкіна, Н.Є.Жеренко).

Питання організації диференційованого навчання на уроках у загальноосвітніх закладах (О.Г.Братанич, Л.Н.Добридин, Ю.В.Паришев, П.І.Сікорський), початковій школі (О.В.Кузьміна, С.П.Логачевська, А.Б.Сат, А.Л.Сиротюк), а також проблема диференційованого навчання іншомовного читання молодших школярів (О.В.Чеснокова) висвітлені у наукових дослідженнях багатьох педагогів.

Паралельно з цим питанням у науково-методичній літературі розглядається проблема впровадження комп'ютерних засобів навчання у навчальний процес: психологічні передумови використання комп'ютерних технологій обґрунтовані у працях В.П. Безпалька, І.М.Горелова, Є.І.Машбиця, К. Brown; методичний ракурс проблеми висвітлено Р.Вільямсом, Б.С.Гершунським, Й.Я.Ривкіндом; Н.С.Полька дослідила фізіолого-гігієнічні вимоги щодо організації роботи за комп'ютером;

розробкою комп'ютерних програм та вправ займаються Г.С.Чекаль, П.Г.Асоянц, Т.І.Коваль. У дисертаційних дослідженнях багатьох педагогів розкриті актуальні проблеми навчання молодших школярів за допомогою комп'ютера: дидактичні умови використання комп'ютерних технологій у початковій школі (В.І.Варченко); організація навчально-пізнавальної діяльності школярів в умовах комп'ютерного навчання (Є.М.Рябчинська); умови ефективності мовних навчаючих комп'ютерних програм на початковому ступені шкільного навчання (О.Л.Цеомашко); формування лексичних навичок учнів початкових класів за допомогою комп'ютерної програми (Л.А.Цветкова); використання комп'ютерних мовних ігор під час роботи над рецептивною лексикою (М.Г.Євдокимова); використання комп'ютерних ігор у навчанні англійської орфографії на початковому ступені у школі з поглибленим вивченням іноземної мови (О.В.Кисельова).

Аналіз науково-методичної літератури підводить до підсумку, що кожна з складових обраної нами моделі достатньо висвітлена, проте жоден з дослідників не обґрунтовує доцільність їх поєднання. Це ставить перед нами такі завдання: визначити переваги диференційованого навчання аудіювання за допомогою комп'ютера та поставити вимоги до комп'ютерної програми.

Але перш ніж говорити про переваги та недоліки того чи іншого явища необхідно дати йому визначення.

Диференційоване навчання аудіювання, вслід за С.Ю.Ніколаєвою, ми розуміємо як принцип індивідуалізованого навчання учнів, зокрема у лінгафонному кабінеті на уроці іноземної мови [4, 91], а рівневу диференціацію визначаємо як диференціацію за здібностями та успішністю в навчанні [2, 27]. Зміст диференціації навчання аудіювання – це спеціально організований навчальний процес для визначення конкретної групи учнів, який потім зможе проявлятися у різних формах організації навчальної роботи на уроці. Навчальну мету диференційованого навчання англійської мови визначаємо як вдосконалення знань, вмінь та навичок учнів засобами диференціації, сприяння реалізації навчальних програм підвищенням рівня знань, вмінь та навичок кожного учня і таким чином зменшення його абсолютного та відносного відставання, поглиблювання та розширення знань

учнів, виходячи з їхніх інтересів та спеціальних здібностей. Досягти її можна лише за умови подолання методичних проблем, що виникають в організації диференційованого навчання аудіювання.

Учнів для навчання аудіювання можна диференціювати за такими ознаками:

- за психофізіологічними особливостями та труднощами у навчанні, що впливають з цього (це врахування особливостей пам'яті, уваги, мислення учнів);
- за навченістю (це рівень сформованості аудитивних навичок та рівень розвитку умінь детального та глобального розуміння тексту).

У своїй роботі ми обираємо модель рівневої диференціації за навченістю учнів, так як вважаємо її найбільш оптимальним варіантом для реалізації визначених мети, змісту диференційованого навчання аудіювання. Підтвердження нашому припущенню знаходимо у результатах анкетування вчителів, більшість з яких віддають перевагу поділу учнів на групи за успішністю у навчанні (47,1%), тобто за навченістю.

Для визначення проблем диференційованого навчання на уроках англійської мови нами було проведено проаналізовано науково-методичну літературу та проведено анкетування вчителів англійської мови. Переважна більшість вчителів диференціюють завдання за рівнем складності (77,1%), менша кількість здійснює диференціацію обсягу навчального матеріалу (22,9%) та часу виконання навчального завдання (14,3%), лише 2,9% не здійснюють диференційоване навчання взагалі. Таким чином, основною проблемою диференційованого навчання аудіювання молодших школярів можна назвати організацію роботи на уроці за умови поділу учнів на групи. Для того щоб її вирішити необхідно використовувати ефективний засіб навчання, який ми вбачаємо у комп'ютерних засобах навчання. Наша думка підтверджується результатами дослідження: 70% опитаних вчителів стверджують, що комп'ютер допоможе/допомагає в організації диференційованого навчання аудіювання молодших школярів.

Ми пропонуємо такі можливі види диференційованих завдань під час навчання аудіювання, що здійснюються за допомогою комп'ютера:

- диференціація за текстом: учням пропонується прослухати текст різної складності відповідно до їх можливостей. Одночасно прослухати тексти різної складності на уроці можливо лише за умови наявності комп'ютерного засобу навчання;
- надання диференційованої допомоги учням під час виконання завдань: на звичайному уроці це можуть бути допомога з боку вчителя (в той час, коли одна група працює самостійно, вчитель має змогу допомогти виконати завдання іншим, які цього потребують) або картка-підказка, в якій вказано інструкції по виконанню, а також постери, схеми, таблиці, до яких учні можуть звернутися за допомогою, якщо в цьому виникає потреба. Але що робити, коли одночасно допомоги вчителя потребують два або більше учнів? У нашому випадку краще впорається комп'ютер: наявність опор під час слухання тексту, кількість пред'явлень тексту, довідково-пояснювальна програма, тобто учень може звернутися за допомогою до комп'ютера у будь-який момент і безсумнівно отримає допомогу;
- диференціація за рівнем складності завдання: одночасно учні працюють з одним й тим же текстом, але виконують різні завдання в залежності від інтересів та рівня навченості.

Визначивши форму організації диференційованого навчання аудіювання, пропонуємо розглянути функції учасників навчально-виховного процесу, до яких ми відносимо учня, вчителя та комп'ютерний засіб навчання (див. Табл.1).

Таблиця 1

Функції учасників навчального процесу диференційованого навчання аудіювання на уроці з використанням комп'ютера

Функція	Учень	Вчитель	Комп'ютер
Вибір стратегії навчання	—	+	—
Відбір навчального матеріалу та розробка завдань	—	+	—
Визначення послідовності виконання завдань	+	+	+
Визначення рівня навченості учнів та	—	+	+!

розподіл їх на групи для виконання завдань відповідного рівня складності			
Подача тексту для слухання та завдань до нього	—	+	+!
Виконання завдань	+	—	—
Перевірка та оцінювання	—	+	+!
Повідомлення результатів	—	+	+
Роз'яснення наступних дій	—	+	+!
Реєстрація відомостей про хід навчання з подальшим урахуванням та визначенням рівня навченості	—	+	+!
Допомога у процесі виконання завдання	+	+!	+!

Як бачимо з таблиці доцільність використання комп'ютера впливає з тих функцій (вони позначені +!), які він краще за інших виконує на уроці англійської мови у процесі навчання аудіювання. Таким чином, серед **переваг** диференційованого навчання аудіювання за допомогою комп'ютерного засобу навчання виділяємо такі:

1). Можливість здійснювати чотири види зворотного зв'язку, виділені В.П.Безпальком: інформаційний, навчальний, вирішальний, результативний [1, 148 – 151]. Кадри інформаційного зворотного зв'язку застосовуються у тому випадку, коли учень припускається помилок через свою неуважність, нечітке уявлення про виконання завдання та інші причини, що не пов'язані з засвоєнням навчального матеріалу; вони не надають школяреві відповіді у готовому вигляді, а змушують його самостійно здійснити пошук рішення. Кадри навчального зворотного зв'язку дозволяють довчити учня; учню надається допоміжна інформація, у разі необхідності. Кадри вирішального зворотного зв'язку, не надаючи учню повної та правильної відповіді, містять роз'яснення та детальні коментарі для пошуку правильного рішення. Кадри результативного зворотного зв'язку надають можливість суб'єкту учіння побачити, чи правильно він виконав вправу.

2). Комп'ютер, перебуваючи з учнем у „партнерських” відносинах, дозволяє кожному учневі встановлювати більш посильний для себе темп навчання аудіювання англійського мовлення та вибирати певний рівень складності комп'ютерних завдань.

3). Комп'ютер дозволяє кожному учню при подоланні труднощів аудіювання англійського мовлення проходити індивідуальну траєкторію учіння та досягти особистих результатів.

4). Комп'ютер звільняє вчителя від необхідності постійно контролювати та активізувати навчально-виховний процес, виконуючи функцію керування діяльністю учня.

Для реалізації вищеописаних видів диференціації, функцій учасників навчально-виховного процесу та переваг комп'ютера в навчанні аудіювання необхідно створити комп'ютерну програму для диференційованого навчання аудіювання учнів початкової школи. З цією метою ми ставимо такі методичні вимоги до неї:

- відповідність шкільній програмі з англійської мови для спеціалізованих шкіл (за тематикою та змістом);
- обґрунтованість вибору теми (педагогічна доцільність використання комп'ютера у навчанні вказаного виду мовленнєвої діяльності, наявність методичних цілей, реалізація яких можлива за умови використання комп'ютера, таких як варіювання рівня складності завдань, умов пред'явлення тексту тощо);
- відкритість (можливість для вчителя внести зміни у зміст, кількість та час виконання завдань, оціночну шкалу);
- відсутність помилок у лінгвістичному змісті комп'ютерної програми;
- надання комп'ютерною програмою допомоги у вигляді інструкцій, довідок, опор, пояснень тощо;
- варіювання умов пред'явлення (темп, тембр, кількість пред'явлень тощо);
- присутність ігрових елементів;
- обов'язкова діагностика й оцінка навчальних досягнень учнів;
- передбачення всіх етапів навчання аудіювання (етап навчання на рівні фрази, на понадфразовому рівні, цілого тексту);
- автоматизований поділ учнів на групи відповідно до оціночних критеріїв аудитивних вмінь і навичок;

- наявність умови обов'язкового переходу учнів з однієї групи до іншої в залежності від результатів навчання;
- наявність у програмі інформації для вчителя, що розкриває труднощі, з якими зустрічаються учні під час навчання аудіювання. Бажано, щоб статистичні дані про результати роботи виводилися на принтер, при чому ця умова важлива і для учнів;
- можливість використання програми як на уроці англійської мови, так і у позаурочний час;
- використання в комп'ютерній програмі англійської мови як робочої мови програми.

Отже, ми розкрили теоретичні передумови диференційованого навчання аудіювання молодших школярів за допомогою комп'ютера: визначили мету, зміст та форму диференційованого навчання аудіювання, виявили переваги використання комп'ютерних засобів навчання та поставили методичні вимоги до комп'ютерної програми. Проте залишається багато питань, які потребують вирішення, серед них відбір аудіоматеріалу відповідно до рівня навченості учнів, реалізація системи вправ для навчання аудіювання в умовах диференціації з використанням комп'ютера. Важливо завжди пам'ятати, що комп'ютер – це засіб навчання, а головний орієнтир – учень, його діяльність, перспективи розвитку його особистості в інформаційному суспільстві.

Література:

1. Беспалько В.П. Программированное обучение (дидактическое основы). – М.: Высшая школа, 1970. – 300 с.
2. Братанич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. – Кривий Ріг, 2001.– 238 с.
3. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. – №2. – С.2-22.
4. Ляховицький М.В., Ніколаєва С.Ю. Індивідуалізація навчання іноземної мови в школі. – К.: “Радянська школа”, 1978. – 111 с.